

Nr 6

Civilutskottets betänkande i anledning av motioner om vissa kommun-sammanläggningar.

Motionerna

Utskottet har behandlat motionerna 1973:

955 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari – med hänvisning till motiveringen i motionen 1973:950 – hemställs att Bjurholms kommun och Dorotea kommun beviljas uppskov tills vidare med sammanläggning till respektive kommunblock,

1553 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl. (c, fp, m) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder att frågan om Alftas sammanläggning med Bollnäs kommun upptages till förnyad prövning,

1577 av herrar Ångström (fp) och Nilsson i Tvärålund (c) vari hemställs att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna att kommunerna Dorotea, Bjurholm och Burträsk bör medges uppskov med kommunsammanläggning till årsskiftet 1976–1977.

Gällande ordning m. m.

Enligt lagen (1919:293, omtryckt 1969:770, ändrad 1972:230) om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning (KIL) har Kungl. Maj:t att besluta om ändringar och justeringar i den kommunala indelningen. Riktlinjer och förutsättningar för dessa beslut anges i lagen. Ändringar i kommunindelningen enligt andra riktlinjer och förutsättningar kan ske enligt särskilda statsmakernas beslut. Riksdagen har sålunda medverkat vid den år 1946 beslutade och år 1952 genomförda kommunindelningsreformen. Statsmakterna prövade år 1962 (prop. 1961:180, KU 1962:1) åter frågan om en översyn av kommunindelningen, en prövning som resulterade i lag (1962:35) om ändring i KIL. Däri föreskrevs bl. a. att för varje län skall finnas en av Kungl. Maj:t fastställd plan för indelning av länet i kommuner, planer som redovisats i kungörelsen (1970:617) om fastställda planer för länens indelning i kommuner samt i därefter fattade ändringsbeslut.

Indelningsfrågorna prövades åter vid 1969 års riksdag (prop. 1969:103, KU 1969:24). Därvid antogs lag (1969:156) med särskilda bestämmelser om ändring i kommunindelningen. Därigenom sades bl. a. att sådan ändring i kommunindelningen som sker enligt fastställd plan får göras utan hinder av bestämmelserna i KIL.

Beslutet innebar bl. a. att länsstyrelserna efter inventeringar, vid vilka ändringar i tidigare blockindelning kan aktualiseras, skall upprätta förslag till tidsplan för återstående indelningsändringar. Över länsstyrelsens förslag skall kommunernas yttranden inhämtas. Kungl. Maj:t skall

därefter och efter att kammarkollegiets yttrande avgivits ha befogenhet att förordna om indelningsändring, vare sig kommunerna tillstyrkt eller avstyrkt länsstyrelsens förslag. Om avvikelse från planen anses böra ske måste dock denna fråga först prövas i vanlig ordning.

Lagen utgår från att indelningsändringarna skall kunna genomföras senast vid utgången av år 1973. Lagen gäller därför till utgången av år 1973. För de indelningsändringar enligt fastställda planer som därefter kan bli aktuella skall således gälla de förutsättningar som anges i KIL. Motivledes uttalades att Kungl. Maj:t vid sin prövning av ett särskilt fall givetvis kan underlåta att förordna om indelningsändring ens till årsskiftet 1973–1974. För att detta skall ske utan att indelningsplanen ändras borde dock få förutsättas att alldeles speciella omständigheter föreligger. I propositionen anfördes bl. a. att om det enligt länsstyrelsens bedömning allvarligt kan ifrågasättas huruvida en planerad kommunsammanläggning bör genomföras ens till år 1974, kan det vara ett uttryck för mycket stor tveksamhet om sammanläggningen alls bör komma till stånd. I ett sådant fall borde länsstyrelsen överväga att i stället föreslå att sammanläggningen utgår ur indelningsplanen.

Enligt av Kungl. Maj:t fastställda indelningsplaner har till kommunblock bl. a. sammanförts i Gävleborgs län Alfta, Arbrå, Bollnäs, Hanebo och Rengsjö kommuner (Bollnäs kommunblock) samt i Västerbottens län Bjurholms och Vännäs kommuner (Vännäs kommunblock), Burträsk, Lövångers och Skellefteå kommuner (Skellefteå kommunblock) samt Dorotea, Fredrika och Åsele kommuner (Åsele kommunblock). Kungl. Maj:t har den 28 december 1972 förordnat om sammanläggning den 1 januari 1974 av de i Bollnäsblocket ingående kommunerna. Sammanläggning av kommunerna i Vännäs, Skellefteå resp. Åsele kommunblock är f. n. beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Frågor om förordnande om sammanläggning återstår nu att pröva beträffande 16 kommunblock. För att ändring skall kunna träda i kraft vid årsskiftet 1973–1974 måste Kungl. Maj:ts förordnande ha meddelats senast under april månad 1973.

1972 års riksdag (KU 1972:6) avslog enhälligt motionen 1972:804 vari yrkats att riksdagen skulle besluta om ändring i lagen (1969:156) med särskilda bestämmelser om ändring i kommunindelningen. Motionens syfte var att senarelägga slutdatum för reformen med tre år – till utgången av år 1976. Till konstitutionsutskottets enhälliga avstyrkande fogade ledamöterna från centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet ett särskilt yttrande. Där i anfördes bl. a. att lagstiftningen – trots att frivilligprincipen enligt deras uppfattning borde ha vidhållits – nu var ett faktum och då fick accepteras som ett sådant. Vidare ströks under att det var angeläget att förevarande dispensmöjligheter utnyttjas generöst.

Vid 1972 års riksdag (CU 1972:35, s. 43) behandlades vidare motionen 1972:1798 vari yrkats att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om vikten av att tillräckligt beakta lokala önskemål vid kommunsammanläggningar. Civilutskottet avstyrkte enhäl-

ligt motionen och anförde att motionärens ståndpunkt ingår i de allmänna bedömningar som riksdagen redan gjort. Riksdagen följde i december 1972 enhälligt utskottsbetänkandet.

Utskottet

Frågor om bl. a. regeringsmaktens beslut kan enligt regeringsformen inte komma under riksdagen eller dess utskotts överläggningar och prövning på annat sätt än grundlagarna bokstavligen föreskriver. Såvitt motionerna kan anses syfta till en överprövning av Kungl. Maj:ts beslut eller till direktiv angående behandlingen av visst ärende kan motionerna sålunda inte föranleda någon ytterligare åtgärd. Motionerna har med hänsyn härtill behandlats av utskottet endast såvitt de kan anses innefatta ett påkallande av ändrade grunder för kommunindelningen.

Enligt utskottets mening återförs situationen i flera sammanläggningskommuner till förhållandet att frivilliglinjen övergavs år 1969. Som tidigare konstaterats av bl. a. 1972 års riksdag är det realistiskt att i detta skede söka riva upp ett beslut som snart är helt genomfört. Utskottet vill dock betona vikten av att Kungl. Maj:t utnyttjar sin dispensrätt och tar all möjlig hänsyn till lokala opinioner.

Erfarenheterna av kommunindelningsreformen, som de framstår både i motionerna och eljest, bör emellertid enligt utskottets mening tas till utgångspunkt för en översyn och bedömning av den permanenta lagstiftningen, som i sina huvuddrag är av gammalt datum. Bedömningen bör ta sikte på möjligheterna att i framtiden förankra kommunindelningsbeslut i levande opinioner och förena översiktliga, näringsgeografiska och regionala synpunkter med rent kommunala önskmål. Utskottet förutsätter att förslag, som en sådan översyn och bedömning kommer att aktualisera, läggs fram för riksdagen.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen lämnar motionerna 1973:955, 1553 och 1577 utan åtgärd såvitt de avser frågor om Kungl. Maj:ts beslut angående kommunindelningen,
2. att riksdagen i anledning av motionerna 1973:955, 1553 och 1577 såvitt de inte behandlats under 1 ovan som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför.

Stockholm den 8 mars 1973

På civilutskottets vägnar

ERIK GREBÄCK

Närvarande: herrar Grebäck (c), Bergman (s), Almgren (s), Kristiansson i Örkellunga (s), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c), Lindkvist (s), Ullsten (fp), Henrikson (s), Claeson (vpk), Jadestig (s), Åkerfeldt (c), Franzén (s), Strömberg (fp) och Adolfsson (m).

Reservation

av herrar Bergman (s), Almgren (s), Kristiansson i Örkelljunga (s), Lindkvist (s), Henrikson (s), Jadestig (s) och Franzén (s) som anser att

dels den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "för riksdagen" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening torde motionärerna i en sådan eventuell avsikt ha syftat till sådana ändringar i 1969 års lagstiftning som skulle ge nya grunder för återstående sammanläggningar och ge möjlighet att till nytt avgörande enligt dessa ta upp avgjorda ärenden innan sammanläggningen slutligen genomförts. En sådan åtgärd är med hänsyn till de komplexa sambanden i de från regionala beslut utgående indelningsplanerna vare sig möjlig eller påkallad. Denna mening torde redan tidigare ha delats av en enhällig riksdag vid behandlingen av betänkandena KU 1972:6 och CU 1972:35. Vid genomförandet av kommunindelingsreformen har i all möjlig mån hänsyn tagits till lokala intressen. De utgångspunkter i fråga om reformens syfte, som år 1969 stöddes av riksdagen, leder, helt naturligt, till att olika och från tid till annan ibland skiftande opinioner får vägas mot varandra. Hänsyn får därvid självfallet inte tas endast till önskemål från ett håll utan även — som skett — till övriga berörda kommuners synpunkter och till de regionala myndigheternas bedömningar.

De grundläggande bestämmelserna i 1919 års lagstiftning har inte berörts eller ens åsyftats i motionerna. Anledning finns inte för utskottet att utnyttja sin initiativrätt.

dels utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen avslår motionerna 1973:955, 1553 och 1577 i vad de inte behandlats under 1.